

At praktisere demokrati samtidig med at det læres

Søs Bayer: Dannelse til demokrati
Samfundslitteratur 2020
92 sider, 148 kr.

Birger Steen Nielsen

I årene fra 1990 til 1992 blev der gennemført et forsøg i en række kommuner, understøttet af det daværende Social- og Kulturministerium. Projektet hed Børn som medborgere og skulle skabe større forståelse for børn og især for deres status som medborgere. Det er Søs Bayer, der i sin nye bog *Dannelse til demokrati* (s. 60ff.) minder om dette – set fra i dag unægteligt usædvanlige – projekt, med perspektiver som ”Børn skal kunne tage del i samfundslivet” og ”Børn skal også have ansvar”. Det var bl.a. inspireret af den såkaldte børnesociologi, der var begyndt at sætte et børneperspektiv i centrum for undersøgelser af institutionslivet, og det demonstrerede, at demokrati hverken er noget, der først hører voksenalderen til, men heller ikke noget, der – i bedste fald – også kun kan angå større børn. Som institutionsbørn er børn fra en tidlig alder ”medborgere”, der kan være demokratiske deltagere i institutionslivet. Børnenes demokratiske deltagelse har nok en særegen karakter, hvor fx deres – mere eller mindre selvregulerede – leg er et centralt omdrejningspunkt, men de kan også sagtens være medbestemmende om, hvordan hverdagen i deres institution skal formes.

Dannelse til demokrati må starte i barndommen og være en vedvarende proces. Det er en central pointe i Søs Bayers bog. Den er drevet af en bekymring for demokratiets situation i samfundet i dag. Hvor der i nogle årtier efter Anden Verdenskrig fandt en udvidelse af demokratiet sted, så er det gennem de sidste tredive år vendt. Det er snarere afdemokratisering, der står på dagsordenen, hvis man ved demokrati forstår andet og mere end det repræsentative (valg-) demokrati. Søs Bayer arbejder med en bredere demokratiforståelse, der understreger, hvordan borgernes demokratiske deltagelse – herunder som ansatte, medarbejdere, elever, studerende på arbejdspladser, i institutioner og organisationer – nok er et spørgsmål om samfundsmæssige (magt-)forhold, men også uløseligt forbundet med en vedvarende dannelse til demokrati. Den har selvfølgelig at gøre med indsigter og – ikke mindst en historisk – viden, men først og fremmest med deltagelse: man dannes til demokrati ved at (lære

at) praktisere det. Demokrati er på en og samme tid en (selv-)regulerings- og styreform og en livsform.

Demokratiet må hele tiden genskabes og fornyes. Det matcher med bogens to hoveddele, hvor den første handler om "At genfortælle demokratiet" og den anden om "Dannelse til demokrati". I førsteleden vil Søs Bayer (gen-)skabe en erindring eller viden om, at demokrati ikke er noget, der først hører den ny tid til, og heller ikke på nogen måde bare er et europæisk fænomen, der startede i Grækenland. Det er en vidtspændt bue, der her tegnes op. Det går måske nok lidt hurtigt, men det er også tankevækkende og i høj grad velegnet til at igangsætte diskussioner, refleksioner og egne studier. I andendelen indkredses mere konkret, hvad demokrati kan handle om, bl.a. "at være med til at afgøre, hvad der sker med en selv og med fællesskabet – og at man regnes for at være nogen" (s. 47), og om retten til at kunne kritisere uden frygt og fare for en selv. Demokrati handler "både om at stemme og have en stemme" – hvor det sidstnævnte peger hen på dannelsen: "Dannelse handler i høj grad om stemmen..." (smst.)

I denne del er der et stærkt fokus på "dannelse i skole og daginstitutioner", og det er også her, vi præsenteres for projektet om "børn som medborgere". En vigtig pointe er Søs Bayers overvejelser over generationsforholdet, hvor hun gør det klart, at demokrati ikke bare er noget, de – børn og unge – skal lære. Nej, det vender også den anden vej: børn og unge har i dag et videns- og erfaringsforråd, som demokratiet må indoptage, hvis det skal udvikle sig på højde med tiden, som vi – de voksne – altså skal lære. Som jeg læser bogen, er denne del den rigeste og mest konkrete, også den skarpeste, ikke mindst i sin kritik af, hvordan "visse faglige kredse, med stor politisk betydning, har talt for at afskaffe dannelsen i skolen – og i stedet lave en læringsrevolution, der gennem temmelig konkrete læringsmål fokuserer på at se på, hvad eleven lærer – på outcome (Jens Rasmussen, Lars Quortrup m. fl.)" (s. 67). Men den ville ikke have kunnet være uden førsteleden.

Dannelse handler om stemme. Ja, og Søs Bayer er selv en mangeårig og vægtig stemme i skole- og uddannelsesdebatten. Dannelse til demokrati er ikke særligt omfattende, nærmest et stort essay. Men den er et veloplagt og velskrevet indspil til den – også efter min opfattelse – nødvendige diskussion om nødvendigheden af at genintroducere demokrati på den samfundsmæssige dagsorden, og først og fremmest til, hvordan socialisations- og uddannelsesinstitutionerne må drejes i en anden retning, end den, der har været fremherskende de seneste årtier. De må (gen-)vinde et politisk dannelsesperspektiv og udvikle en fornyet selvbevidsthed om deres samfundsmæssige betydning og ansvar. Søs Bayers bog kan være en vigtig inspiration og igangsætter for denne diskussion.

**Birger Steen Nielsen, professor emeritus, Institut for
Mennesker og Teknologi, Roskilde Universitet**